

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Розглянуто й узагальнено підходи до встановлення ефективності реалізації наявного потенціалу у національному господарстві України. Запропоновано окремі елементи організаційно-економічного механізму мобілізації та реалізації потенціалу національної економіки.

Ключові слова: потенціал, реалізація, ефективність, національне господарство, макроекономічна трансформація.

Розвиток і стабілізація національної економіки, функціонування народногосподарського комплексу держави визначається наявністю потенціалу та ефективністю його реалізації. В умовах трансформацій та структурних зрушень економіки України і всієї системи суспільних відносин проблема ефективного використання потенціалу набуває особливої актуальності. Вона контекстно пов'язується із забезпеченням конкурентоздатності національної економіки, виконанням задекларованих намірів реалізації інноваційного та соціально-економічного розвитку країни.

Потенціал суспільно-економічного середовища, що обумовлює можливості його економічного розвитку, характеризується наявністю та використанням продуктивних, з точки зору сучасного технологічного рівня та узвичаєних виробничих відносин, матеріально-сировинних, трудових та фінансів ресурсів, ефектом їх синергетичної взаємодії. Наведене актуалізує розроблення концептуально нових чи розвиток існуючих дієвих механізмів практичної мобілізації й реалізації потенціалу національного господарства України, адекватних сучасному стану глобального соціально-економічного середовища. У свою чергу вирішення таких завдань вимагає відповідного теоретико-прикладного рівня концептуальних засад відтворення інноваційно-інвестиційного потенціалу національної економіки.

Оскільки "категорія ресурсного потенціалу потрібна для оцінки можливостей майбутнього періоду" [1, с. 110], то адекватним визнається відтворювальний підхід, який дозволяє виявити проблеми національної економіки як економічної системи до саморозвитку та окремі ефекти реалізації наявного інноваційно-інвестиційного потенціалу. Загалом концептуальний підхід такого аналізу базується на трансформації відтворювального циклу відповідно до ланцюга "ресурси-продукт-ресурси", а тому проблема суспільного відтворення й потенційних можливостей макроекономічних систем прямо чи контекстно виступають предметом в напрацюваннях відомих економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує тематичну спрямованість наукових розробок на з'ясування відповідності сформованих теоретичних засад та методологічного арсеналу теорій потенціалу практичним потребам, що склалися у сучасному глобальному економічному середовищі з урахуванням факторів фінансово-економічної кризи та посткризових

умов. Переважно у публікаціях фіксується неоднозначність, складність і багатофакторність поняття потенціалу макrorівневих систем, що породжує низку дискусійних аспектів у базових дефініціях цієї предметної сфери. Відсутність формалізованих засад теорії потенціалу та низка дискусійних аспектів щодо компонентної складової цієї категорії безпосереднім чином впливають на спрямованість концептуальних досліджень та різноформатний характер теоретико-методологічних підстав у сфері встановлення ефективності реалізації потенціалу складних соціально-економічних систем.

Н. Краснокутська відзначає зростання досліджень у предметній сфері "формування теорії потенціалу" у контексті "координатного простору" для взаємодії теорії підприємства як одного з центральних напрямків мікроекономіки та теорії стратегічного управління" [2, с. 54]. Водночас З. К. Шмігельська вказує на "недостатнє дослідження методології оцінки ризиків реалізації стратегії інноваційного розвитку" [3, с. 186], тобто структурних складових потенціалу розвитку як країни в цілому, так і її окремих регіонів.

Н. С. Куцай, розглядаючи об'єктивованість методичного інструментарію для встановлення ступеня ефективності спрямування потенціалу, зазначає, що "існуючі методичні рекомендації міністерств і відомств щодо розроблення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності галузевого та регіонального рівня за набором показників оцінки та її характером є, швидше, оцінкою діяльності" [4, с. 94]. Крім цього, В. С. Марцин вказує, що "українським нормативам і правилам у цій сфері бракує чітких пріоритетів і формалізованих критеріїв" [5, с. 10].

Фінансово-економічна криза, посткризова стагнація глобального економічного середовища і національних господарств більшості країн оголили низку методологічних проблемних аспектів у вимірюванні реальної величини та рівня ефективності спрямування сукупного економічного потенціалу макро-, мезо-, і макrorівнях економічних систем. Останні соціально-політичні та екологічні події у різних регіонах світу ставлять під сумнів й вироблені принципи концептуальні основи у встановленні потенційних можливостей досягати стратегічні цілі економічною системою будь-якого рівня та формувати свою конкурентоздатність (Система індикаторів Європейського інноваційного табло для вимірювання потенціалу країн; концептуальні засади методик оцінювання конкурентоспроможності національних

економік для звітів "World Competitiveness Yearbook" та "Global Competitiveness Report. World Economic Forum").

Мета статті полягає в розгляді сутності та ефективності організаційно-економічних механізмів у реалізації потенціалу з урахуванням специфіки національного господарства України.

Досягнення задекларованого соціально-економічного розвитку України, забезпечення стабілізації й поступу вітчизняної економіки значною мірою залежить від спроможності мобілізувати та реалізувати наявний ресурсний потенціал, "до складу якого вводять запаси природних, матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів і населення" [1, с. 110]. Народногосподарський потенціал є складною, збірною економічною категорією, яка не лише уособлює синергетичну величину різнорідних ресурсів та характеризує "можливість" і "здатність" національної економіки, а й виступає головним чинником взаємодії із зовнішніми факторами, основою відтворювальних процесів у країні.

На загальнодержавному рівні питання ефективного управління потенціалом розглядається за результатами аналізу його інноваційного розвитку, які формуються на основі методичних рекомендацій розроблених Міністерством фінансів, Національною академією наук України, Міністерством економіки з питань Європейської інтеграції, Міністерством промислової політики, Міністерством освіти та науки України. У вітчизняних тематичних публікаціях наводиться низка пропозицій щодо підвищення об'єктивності оцінювання рівня ефективності реалізації наявного у національному господарстві потенціалу. При цьому пропонуються різні оцінні системи, які базуються на якісних, кількісних та синтетичних (інтегрованих) показниках та індикаторах, виходячи із специфічних особливостей розвитку національної економіки загалом чи в певному регіональному розрізі, а також з урахуванням соціально-економічних, технологічних, демографічних, географічних, ресурсних та інших характеристик складових потенціалу. Проте формалізованої системи, яка б дала змогу об'єктивно оцінити ступінь ефективності реалізації сукупного потенціалу національного господарства, так і не розроблено.

В аналітичних оглядах подаються достатньо ґрунтовні характеристики наявності природних ресурсів України – запаси (розвідані і потенційні) корисних копалин, водних ресурсів, реакраційних ресурсів, родючих чорноземів тощо. Відзначається як вагома складова сукупного потенціалу народногосподарського комплексу країни, що завдяки вигідному географічному розташуванню та системам різновекторних двосторонніх економічних домовленостей, Україна є ідеальною базою як для підприємств, що орієнтуються на західно- та центральноєвропейські ринки збуту, так і для компаній, що планують реалізовувати продукцію в пострадянських країнах [6, с. 27].

Сукупний потенціал національного господарства формують, крім реальних економічних ресурсів, нематеріальні активи, які складають базис неосяжного капіталу як окремих суб'єктів економіки, так і вітчизняної економіки загалом. Формалізована репрезентація цієї важливої складової потенціалу національної економіки крайнє обмежена, що значно понижує її інвестиційну привабливість. До прихованого потенціалу деякі фахівці зараховують суттєво недооцінені активи майже у всіх галузях вітчизняної

економіки, тобто одну із складових потенційної інвестиційної привабливості. Крім цього "перспективними передумовами розкриття інвестиційного потенціалу української економіки є наявність резерву виробничих потужностей, які не використовуються на повну силу або взагалі тимчасово виключені з виробничого процесу, але можуть бути оперативно відновлені або модернізовані та введені в експлуатацію" [6, с. 27].

Підвищення конкурентоздатності національної економіки потребує активного формування її інвестиційного потенціалу. Конкурентоспроможність OECD Reviews of Regional Innovation, Competitive Regional Clusters: National Policy Approaches (2007) визначає як здатність компаній, галузей, регіонів і націй створювати порівняно високий рівень доходів, залишаючись при цьому відкритим для міжнародної економіки. Прозорість та прогнозованість державних інститутів є важливим фактором забезпечення інвестиційного клімату країни: "Вагомим в активізації інвестиційного потенціалу стає питання подальшого вдосконалення комплексної програми стимулювання вітчизняних й іноземних інвестицій в економіку України" [5, с. 11].

Оскільки "основу ефективного функціонування світової економіки разом із виробничими ресурсами становить і науково-технічний потенціал" [3, с. 186], то при дослідженні сукупного потенціалу національного господарства науковцями значна увага звертається саме на науково-технічний потенціал як базис інноваційних ресурсів. У цьому контексті розглядаються питання використання переваг міжнародної співпраці у науково-технічній сфері для реалізації національного інноваційного потенціалу: "Налагодження співробітництва через участь у Рамкових програмах ЄС допоможе активніше залучати Україну до передових технологій та реалізації потенціалу окремих господарських суб'єктів" [7, с. 32].

Основними напрямками міжнародного науково-технічного співробітництва є координація науково-технічних досліджень, проведення спільних науково-дослідних робіт, консультування, обмін технологічними процесами тощо. Виходячи із передумов, які складаються у сфері наукових досліджень, партнерства на рівні окремих суб'єктів, засади створення реально діючого загальноєвропейського науково-дослідницького простору все ж повинні базуватися на тому, що "державна підтримка розвитку науково-технологічного потенціалу в контексті міжнародного науково-технічного співробітництва є обов'язковою умовою ефективності процесів" [8, с. 40].

Значна кількість економістів виокремлює значимість інноваційного потенціалу держави як стратегічного ресурсу системної трансформації економіки. Вважається, що "реалізація потенціалів системного спрямування зумовить суспільно-політичне перетворення сутності та змісту взаємозв'язків між елементами і підсистемами української економіки шляхом її інтелектуалізації" [9, с. 38]. Засади такої реалізації розглядаються через сукупність методологічних, методичних підходів і управлінських рішень, які виробляються на їх основі, об'єднання дій та способів досягнення стратегічних цілей у єдину траєкторію руху об'єкта, що сприяє ефективному управлінню сукупним економічним потенціалом [10].

Дискусійність багатьох принципово важливих елементів концептуальних засад побудови моделей і методів формування сукупного потенціалу

макроекономічних систем та аналітичних підходів у вимірюванні ефективності реалізації потенціалу як базового індикатора конкурентоспроможності національних економік зумовлює потребу розроблення нової парадигми організаційно-економічного механізму управління потенціалом національного господарства. Основоположні засади цього механізму та використовуваного інструментарію повинні базуватися на конвенційних підходах, адекватних “посткризовому глобальному економічному середовищу”, координатна площина якого хоча й не є достатньо очевидною, проте фарватерні спрямування у наукових дослідженнях дістають дедалі виразнішої контурної характеристики впливу цивілізаційних й інституціональних ресурсів на глобальну конкурентоспроможність країни. Посилення регулятивної ролі державних інститутів, вироблення державних методичних положень щодо публічної демонстрації й репрезентації суб’єктами вітчизняної економіки неосяжної складової потенціалу та науково-технічних його компонентів – базові елементи інструментарію реалізації потенціалу національного господарства України.

Список література

1. Шаманська, О. І. Загальна система формування економічного потенціалу [Текст] / О. І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки – 2009. – № 2(92). – С. 109-114.
2. Краснокутська, Н. Дефініція поняття “потенціал підприємства” в контексті розвитку мікроекономічної теорії [Текст] / Н. Краснокутська // Вісник КНТЕУ. – 2008. – № 5. – С. 54-64.
3. Шмігельська, З. К. Інноваційні ресурси економічного зростання [Текст] / З. К. Шмігельська // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 186-190.
4. Куцай, Н. С. Аналіз інноваційного потенціалу регіонів України [Текст] / Н. С. Куцай // Проблеми економіки та управління. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. 2010. – № 683. – С. 93-99.
5. Марцин, В. С. Активізація інвестиційного потенціалу економіки України [Текст] / В. С. Марцин // Проблеми науки. Міжгалузевий науково-практичний журнал. – 2009. – № 7. – С. 9-15.
6. Олексенко, М. В. Реалізація інвестиційного потенціалу України [Текст] / М. В. Олексенко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2009. – № 2 (6). – С. 26-30.
7. Марченко, Т. В. Підвищення інноваційного потенціалу України через участь у Європейських інноваційних програмах [Текст] / Т. В. Марченко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2009. – № 4. – С. 31-34.
8. Антонюк, К. Розвиток науково-технічного потенціалу регіонів у контексті міжнародного співробітництва [Текст] / К. Антонюк // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4 (29). – С. 31-40.
9. Микитенко, В. В. Формування, нарощення та практичне використання потенціалу системно-універсального функціонування [Текст] / В. В. Микитенко, О. О. Прохода // Бизнес-Навігатор. Науково-виробничий журнал. – 2009. – № 1. – С. 37-43.
10. Головкова, Л. С. Методологія управління сукупним економічним потенціалом корпорації в контексті регіону [Текст] / Л. С. Головкова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 6. – С. 17-25.

РЕЗЮМЕ

Яремко Ирина

Реализация потенциала национального хозяйства Украины

Рассмотрены и обобщены подходы к установлению эффективности реализации имеющегося потенциала в национальном хозяйстве Украины. Предложено отдельные элементы организационно-экономического механизма мобилизации и реализации потенциала национальной экономики.

RESUME

Yaremko Iryna

Realization of potential of national economy of Ukraine

The approaches for establishment of efficiency of realization of present potential in the national economy of Ukraine are considered and generalized. The separate elements of organizational-economic mechanism of mobilization and achieving national economy are offered.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2011 р.